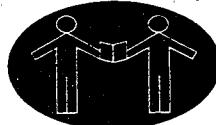

Jékabaara

"ní jèkafò ye daamu ye,
jékabaara nyogòn daamu tè."

OCED

nimòrò 22 - san 1987n okutòburu kalo - a sòngò : dòròmè 20

Dugukolo nòn kunbèn baarada mògòw

Mìn bè sòrò nimòrò in kònò, o filè nin ye :

nyè 2,3

Tiga sènè baaradà kunnafoni : Jékabaara jòyòrò kiimèni

balikukan baaraw minnu kèra Kita

nyè 4,5,6,7

Kòori sènè baarada kunnafoni : dugukolo nòn kèleli

nyè 8,9

Cikè dònniya : dugu yiriwa tònw ka san nata baaraw jateminèni

nyè 10,11

Jantoyèrèla korò ko ka nyi : bana minnu bè sòrò ji fè

nyè 12

Tulon tè sèbè sa : kòlòn ji

Tiga sene baacada kunnaafoni

Yaasa Jèkabaara ka kè a kalanbagaw ta ye ka taa a fè :

Jèkabaara jòyòrò kiimèni

Mögò fila ye ODIPAC kafo saba bée yaala, ka Jèkabaara jò yòrò kiimè cikè duguw kònò : Musa Sidibe ni Ali Mayiga.

U sera Kayi kafo dugù 8 na, ka se Kita kafo dugu 10 na, ani Kolokani kafo dugu 6.

Jateminè sera Jèkabaara kalanbaga hakè min ma, o filè :

Kayi kafo	mögò 95
Kita kafo	mögò 116
Kolokani kafo	mögò 107
O bée lajèlen	mögò 318

O taama sen fè, mögò fila ninnu y'a kòlòsi ko kunnaafoni sèbèn in ye jama kun minè, nka o n'a ta bée, ko danma dò bë yen, fo k'o sèbè filè :

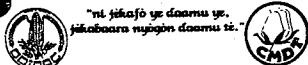
- ka sèbèn ko in don mögòw kun ma hali bi ;
- k'a kalanbagaw jò yòrò bonya a baara la, yaasa a kònò ko na kè u sago ye.

Kalanbagaw y'a kanu fana dò ka fara sèbèn fyè kan, k'a kònò ko fana caya.

O la, kòròfò dakun minnu n'u hamina bë nyògòn ta, olu filè :

- Jamana sariya ko ;
- Mara sigi cogo n'a boli cogo Mali kònò ;
- Politiki labèn cogo jamana kònò ;
- Dugulen ka kan ni min ye, ani min wajibiyalen bë a kan ;
- Dinyè sira dòn ni jamana dòn ;
- Dabali fèerè kòròlenw lako dònni ;
- Kènèya makaranni ;
- Den lamò nyè dònni ;
- Tulon n'u sariyaw (balòn tan, baskèti, kèlè n'a nyògònnaw).

jèkabaara

nimòré 1 - san 1986n zanwuye kalo - à sòngò : dòrômè 20

Hin bë sòrr n'mòré in kòròfò, n'iñò min ye :
 - myè 2 Tiga ni sunen béné baacada kunnaafoni
 - myè 3 ODIPAC ka seryéème kòròfò
 - myè 4 Kòròfò baacada kunnaafoni
 - myè 5 et 6 Côte d'Ivoire
 - myè 7 Tulon à Abidjan
 - myè 8 1986 den jebe

Balikukalan baaraw minnu kèra Kita

Balikukalan kiimèli

Kiimèli kèra balikukalansow kònò Kita mara la, zuwèn kalo ni zuluye kalo la.

O kiimèli y'a jira ko gèlèya caman bë muso ka kalan ko la hali bi. A y'a jira fana ko karamògò caman taalen bë tunga fè; o n'ata o ta, kalan yiriwaien bë, nka gafe ko bë duguw la.

Min ye Jèkabaara ye, a kòlòsira ko nin ye kalo danma dò ye, Jèkabaara tè se an fè Kita. An bë se ka min fò Jèkabaara kan, o ye a nabaliya joona ye, ani fana a kalanbagaw y'a jira k'a fò a sòngò ka ca. An nyaniya ye min ye, o ye Jèkabaara jènsènni ye dugu bëe la. O de la, an b'a fè kibaruya sèbèn in ka na a na tuma na.

sènèkè minènw juru ani warijè juru ko

Juru konyènabò wale bë kè dugu yiriwali tònw de kònò kalanden jolen ni sènèkèkuntigiw fè.

Min ye sènèkè minènw ko ye, o sèbèn nyènabòli bë sen na.

Min ye warijè juru ko ye, BNDA sònna ka juru don dugu 38 la nyinan, k'a da u ka cèsiri n'u ka juruw sara ko nyuman na:

- Kita sèkitèri dugu 9
- Jijan sèkitèri dugu 10
- Kokofata sèkitèri dugu 18
- Sebekòrò sèkitèri dugu 1.

Nin dugu 38 na, dugu 37 de ye sèbèn bila ka na wari ko la. Wari jate min nyinina u fè, o

Balikukalan kiimèli Kita mara la

Zafu	dugu hakè	kalan bë kè dugu minw na	kalan bë kè kalanso minw na		kalanden minw bë kalan na		kalanden jolenw	
			cè	muso	cè	muso	cè	muso
Kita	48	38	30	6	440	99	109	3
Funya	46	33	22	1	482	12	124	2
Sirakòrò	40	34	49	0	766	35	173	4
Jijan	46	25	22	4	692	86	209	0
Batimakana	37	24	18	1	505	63	113	1
Sefeto	29	16	11	0	271	0	163	0
Kokofata	42	33	28	0	554	36	195	9
Sagabari	45	35	33	1	553	57	193	4
Kobiri	31	25	32	0	489	15	91	1
Sebekòrò	38	37	27	2	583	73	242	4
Badenkò	55	30	14	0	397	34	40	0
Madina	40	15	14	0	477	0	175	1

bè bén dòròmè 5.825.500 ma (tama 29.127.500).

Nin wari mana sòrò, a juru bë don dabada 853 de la.

Sèbèn taara nyémògoso la; an sigilen bë k'u jaabi kònò.

ja kèlèli

Wale min kèra ja kèlèli kanma, o ye jiri syèn dili ye duguw yiriwali tònw ma :

- sumayajiri 4.500 tilanna dugu yiriwa tòn bëe ni nyogòn cè.
- ekaliputisi 3.900 dira Dana-bugu ma, ka 1.950 di Sebekele dugu yiriwa tòn ma.

Nin jiri ninnu bë turu forow kònò, walasa k'u tanga finyebaw ka tinyèni ma.

Nka, gèlèya yera a la, min ye jiri syèn sebaliya ye joona : u sera tuma min, jiri turu waati nyuman tun bë nyini ka témè.

Jiri turu ko in diyara dugu mögòw ye ; an b'a nyini a ka kè nyètaa fèn ye san nataw kònò.

Dugu yiriwa tònw kiimèli

Dugu yiriwa tòn kiimèli kèra nyinan zafu kuntigiw ni susèkitèri kuntigi bëe fè.

Dugu yiriwa tòn 139 de kímèra. Cogoya min yera u la, e filè :

- gèlèya tè tòn minnu na : 64
- gèlèya dòonin bë tòn minnu na : 57
- tòn minnu ka gèlèya danma témèna : 18.

Tòn sigira dugu kura dòw la nyinan :

- Kita sèkitèri kònò : 9
- Jijan sèkitèri kònò : 8
- Kokofata sèkitèri kònò : 11
- Sebekòrò sèkitèri kònò : 4

Kita mara mumè : 32

Nin dugu 32 faralen kòròlenw kan, o kèra dugu yiriwa tòn 171 ye Kita mara la. Duguh caman ma ta nyinan k'a sababu kè gèlèya bë tòn caman kònò.

Bakari Suntura

kòori sènè baarada kunnafoni

Dugukolo nòn kèlèli

Dugukolo nòn ye dugukolo yòrò nafama talen ye ka bò a kan finyè ni jiwoyo fè, ka taa a bila yòrò wèrè.

Dugukolo nòn ye ji ni finyè nò ye, nka adamadenw bolo nò b'o waleya juguya, i n'a fò jiri caman tigè, foro kura bòli ka caya, kungo jeni, bagan labilali kungo kònò, sènèkè cogo minnu man nyi.

Kabini lawale la

K'a ta kabini lawale la, sènèkèlaw bè dugukolo sènè k'u ka balo nyini cogo min, an bée b'o cogo dòn :

U tun bè jiriw tigè ka foro kura bò. San saba, walima san naani tèmènen kò, o foro bari-ka mana dògoya, sènèkèla tun b'o foro bila k'a kè foro manyan ye, fo ka se san tan ma.

O san tan kònò, bin ni jiriw tun bè falen ka o yòrò bilalen fa. Jiri fura ni bin tun bè toli, u bè kè sababu ye ka dugukolo nògò segin a ma.

An bè waati min na sisan

An bè waati min na sisan, mògò cayara, bagan cayara, sènèkè minèn cayara, olu nàna ni forow bonyani ye. Foro bonyani kèra sababu ye ka jiri tigèta caya ; bagan caya nana ni bin ko gèlèya ye ani bagan dumunikè yòrò dògoyali.

An ka cikè duguw la sisan, foro manyan bilali kuntaala surunyara, yòrò kura sènètò man ca ; foro bè sènè ka tugu nyögòn na, dugukolo bè sènè san o san, a tè lafinyè, dugukolo barika bè ban.

An bè bi bi min na, cèncèn yòrò ni ji woyo siraw cayara forow kònò, tobilikè dògò sòròli bè gèlèya ka taa a fè.

O de kosòn, Mali jamana worodugu fan fè sènèkèlaw y'u haminanko jira ka nyèsin ji ka tinyèni ma forow kònò, n'an b'o wele ko "dugukolo nòn".

baarada bolofara

O hukumu kònò, kòori sènè baarada ye a bolofara dò sigi Kucala san 1986 mè kalo tile fòlò, ka nyèsin dugukolo nòn kèlèli ma : o baarada bolofara bè sènèkèlaw dèmè, k'u sòn hakili ni fèerèw la, i n'a fò nyininikèla minnu bè Sikaso, olu y'a ganiya cogo min.

O baarada bolofara in sigira Olandi ka san saba dèmè yamaruya kònò. Mògò faamuyalen naani de bè baara kè o bolofara in na, Olandi mògò fila ani Mali mògò fila :

- Wimu Nfan Kanpèni, o ye baarada bolofara kuntigi ye ;
- Lasina Ba, o ye kuntigi dan-kan ye ;
- Danyèli Kulubali, o ye kalan kow ni baara kètaw nyèfòli nyèmògò ye ;
- Yani Hayikopu, o ye sènèkèlaw nyèmògò ye.

Mògò naani ka dògò, nka u ka baara ye ka kòsri sènè baarada mògòw ni dugu mògòw dèmè, walasa bée bée faamuya-li sòrò dugukolo labènni baara in kanma. Bawo dugukolo nòn kèlèli man kan ka dan baarada bolofara in kelen ma, cikèla bée ka kan k'a kè a kunko ye.

San fòlò in na, dugukolo nòn kèlèli baara kèra dugu tan kònò ani ka nyèjirali kè dugu saba kònò :

- baara kèra Kaniko, Tiri fòlò, Tiri filanan, Ntòsòni, Palaso, Karangaso, Sanankòròtogola, Booro, Sosoro ani Kòjalaninda.
- nyèjirali kèra Baranba, Karagwana ani Lofige.

O dugu ninnu kònò, baarada bolofara mògò ka baara kèra :

- ka dugukolo nòn sababuyaw nyèfò k'a jènsèn ka se sènèkèlaw n'u ka nyèmògò bée ma,
- k'a dugu mògòw ka dònta sin-sin ani ka fèerè jira u la, min b'a to u bè se ka dugukolo nòn kumbènni baara kè cogow faamuya,
- ka sènèkè cogo nyumanw jira, minnu bè jiwoyo barika dògoya sènèkè yòròw la, ka dò fara cikèda ka sòrò kan ani ka cikè dugukolo lakana,
- ka baara wèrèw sigi sen kan, minnu bè dugu mògòw dèmè ka ja kumbèn.

baara kèlenw duguw kònò

Kalan

O kanma, cikèlakòlidew n'u nyèmògòw mògò 219 nyògòn ye kalan sòrò ka nyèsin dugukolo nòn kumbènni baara ma ani cikèlakòlidew ka baara kè cogo ma ni dugu mògòw ye, i n'a fò ka "graap" ka nyègènw jira u la, minnu bë ja ni jirintanya cogo nyèfò.

Kalan dòw kèra ka nyèsin dugu mògòw fana ma.

Fèerèw jirala sènèkèlaw la, minu bë se ka dò bò dògò tigè la, bawo jiri dògòya bë dugukolo nòn juguya.

O kò fè, dugu mògòw ni cikèlakòlidew jèra ka duguw ka kungoda labèntaw sugandi.

Foro kura bò cogo

Foro kura bò min b'a to jiwoyo tè tinyèni kè foro kònò, o cogo filè :

Sani jiriw ka tigè, i bë foro sènèta kènè bée suma, k'a kè taari tilancèw ye : kènè jòjan bë kè mètèrè 100 ye, a jòsurun bë kè mètèrè 50 ye. I bë mètèrè 5 bila taari tilancè bée ni nyògòn cè.

Kènèw jòjan bë bila ka jigin-jigin banamini. Mètèrè 5 minnu bë kènèw ni nyògòn cè, o tè sènè, o jiriw n'a binw tè tigè. O furancè bilalen bë kè sababu ye ka jiwoyo kumbèn, walasa dugukolo nòn kana basigi foro kònò.

Jiri turu ni baganin turu ka foro lamini

jiri turu :

Jiri turu kèra dugu minnu na, o ye Kaniko, Tiri fòlò, Tiri

filanan ni Sosoro. Jiri turulen mumè bë taa jiri sun 3500 la dugu naani in kònò.

Jiri turu in na, sènèkèla dòw ye jiri foro bò, dòw y'a turu ka foro kènèw danbò, bawo jirintanya bë foro caman kònò.

Kungoda dò labènna Kaniko, ka jiri turu o kungoda la, wala sa k'a dòn, jiri suguya minnu bë se ka tilema tuma sanjintanya kumbèn fo ka taa se samiyè wèrè ma.

Jiri minnu turula, olu tògòw filè : alibiziya, losena, jala, kasiya, porosopisi, sumaya-jiri ani ekaliputisi.

baganin turu

Baganin ye jiri suguya ye, min bë se ka turu tilema tuma la. A bolow bë tigè ka surunya k'a turu. Ni samiyè sera, a bë nugu, a bë janya ka kè jiri tu sira ye foro lamini na. A furabulu man ca kojugu, a suma man bon.

Baganin turu kun ye ka ji kumbèn, n'a kòròla tuma minna, ani ka foro kèrèw danbò.

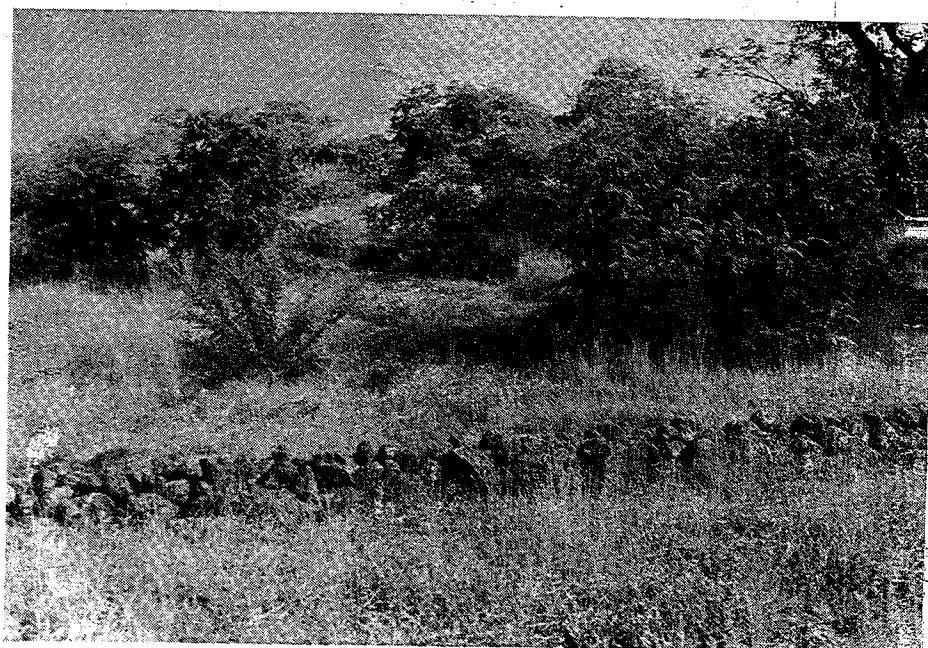
Baganin turu kèra dugu tan kònò ; baganin kèra ka cikèda dòw lamini ani ka sira dòw turu forow kònò.

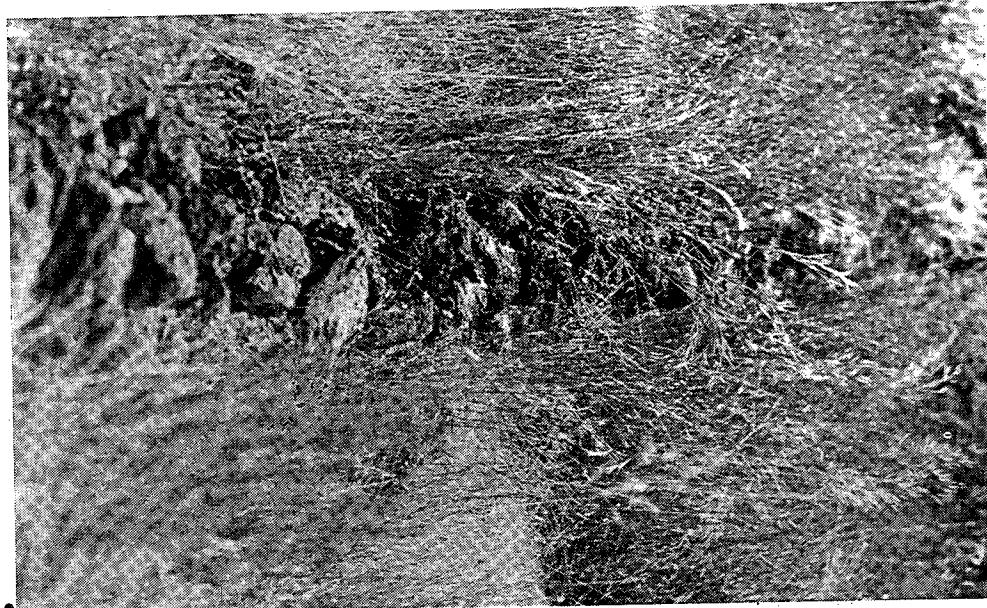
Kabakuru siraw

N'i ye dugu fèn o fèn lajè cikè yòròw la, i b'a sorò jiwoyo bë daminè bélè jigindaw la ka sòrò ka se forow ma. Ji bë se forow kònò tuma min na, o b'a sòrò jiwoyo barika bonyana.

O de kanma, an bë sumani kè ka bòlòw turu ka jiginjiginw banamini : n'an b'a fè ka kabakuru sira bò, an bë juru siri bòlòw ni nyògòn cè, an bë kabakuru sogolon ka kè sira ye k'a kénè ni juru taa fan ye.

O kabakuru siraw bë jiwoyo kumbèn, a bë kè sababu ye jiwoyo barika bë dògòya, ji bë don dugukolo kònò, bògò ni

nyamanyamanw bë jò o siraw da fè, bin bë falen o yòròw la.

Banbew

kabakuru siraw bë dò bò jiwoyo barika la, nka ji dòonin bë témè. Banbew bë dilan walasa o jiw kana yètèkè foro kònò. Banbew bë jiw nyètigè k'a nyèsin jiwoyo siraba kelen ma. O jiwoyo siraba bë sen k'a kònò bonya fo ka taa se foro dan na, walima kò da la.

Banbe ni jiwoyo sira labènni baara kèra Kaniko kungoda fila la ani Sanankòròtogola kungoda kelen na.

Balanw

nyò kala balan

Jiwoyo sira minnu bë témè foro kònò, balan fitininw bë dilan o jiwoyo siraw kònò. O balan bë kè ni nyò kala ye, walima kòori kala.

O balanw bë ji kùnbèn, bògò bë basigi, jiwoyo sira bë datugu dòonin dòonin. Balan caman bë se ka dilan jiwoyo

sira kelen kònò, ka balanw furancè kë mètèrè 20 walima mètèrè 50 ye, k'a kènyè ni jiginjigin cogo ye.

kabakuru balan

Kabakuru balan ni nyò kala balan bëe bë dilan kun kelen de la, u bëe bë baara suguya kelen de kë jiwoyo siraw kònò.

jiri syèn lamò yòrò

Jiri syèn lamò yòrò dilanna duguw kònò, walasa ka jiri turutaw sòròli nògoya dugu mögòw fè. Dugu wòorò ye jiri syèn lamò yòrò labèn, jiri kisèw danna u kònò, u wuli cogo nyèna.

Mögò kelen walima mögò fila sugandilen don dugu mögòw fè, olu bë jiri syèn ladon ka janto ù kòlòsili la.

gakulu ñana

Kalan dò kèra dugu bëe kònò ka nyèsin gakulu ñana jòli ni

tobilikè cogo ma. Gakulu ñana bë kë sababu ye tobilikèlaw tè dògò caman jeni. O bë dò bò kungo kònò jiri tigèta hakè la.

Kalan sen fè, dugu kòno jèkuluw sigira walasa u ka baara in kë ka nyè, ka musow dege a jò cogo la.

Fògò dilan

Dugukolo nòn bë dugukolo barika ban. O hukumu kònò, fògò dilan cogo kura nyèjirala sènèkèlaw la, walasa u ka bagan ladon konyuman, ani ka nògò caman sòrò k'a don foro kònò.

Fògò in bë dilan ni nègèjuru ñòrima ye. Fògò jò yòrò bë suma k'a bonya k'a kènyè ni baganw hakè ye. Bòlò kùbabaw bë turu k'u furancè kë paara nyè kelen nyògòn ye, ka fògò lamini. Nègèjuru ñòrima sira duuru bë genge bòlòw la ni pònti kurulenw ye. Nègèjuru siraw ni nyògòn cè bë se ka kë santimètèrè 25 ye ; ni bòlòw ka jan kosèbè, o bë kë santimètèrè 30 ye.

Nègèjuru ñòrima in bë misiw bali ka bò fògò kònò.

Ni sènèkèla min bë fògò in sigi, a wajibiyalen don a kan, a ka nyò kala, maanyò kala walima kòori kala mara fògò da la. O kalaw bë don fògò kònò samiyè waati la. Ni misitigi ye bògò kòlòsi fògò kònò tuma o tuma, a bë kala dòw don, misiw b'u foroki ka kë nògò ye. Ni sènèkèla min ye fògò dilan baara kë ka nyè, ni kalaw ye fògò labò kosèbè, a bë se ka nògò tòni fila sòrò, fo ka taa se tòni wòorò ma misi kelen o kelen na san kònò.

Fògò dilan baara kèra Kaniko, Tiri fòlò, Tiri filanan, Karagwana ani Baranba. A kèra sababu ye sènèkèla dòw ye nògò caman sòrò.

baaraw kè cogo

Dugukolo nòn kumbènni baa-raw tilalen don kè cogo fila cè.

- Fòlò : baara dòw tè sè ka kè ni jama tè. O baara suguya tè se ka kè ni dugu mògòw ma bèn ka jamala baaraw kè nyögòn fè, i n'a fò kabakuru siraw

dilanni, ani banbew, ani jiwoyo sirabaw labènni.

Dugukolo nòn kumbènni baa-rada tè sòn ka duguw dèmè o jamala baara ninnu na, ni dugu mògòw yèrè ma bèn, k'u bè sòn ka o baaraw kè nyögòn fè.

- Filanan : cikèla kelen bè se

ka baara dòw kè a ka foro kònò walima so kònò, i n'a fò jiri turu, baganin turu, balan fitinin dilanni, jiri syèn lamò yòrò labènni, gakulu panaw jòli, fògò dilanni.

Baara ninnu bée bè kè ni sènèkèla ka bolola dabaw ye.

Baara kèlenw tirabu

Duguw	kabakuru sira sumanenw	kabakuru sira baara kèlen	banbe dilannenw	jiwoyo sira labènnenw	gakulu yana jolenw
Kaniko	mètèrè 500	mètèrè 224	mètèrè 300	mètèrè 1800	132
Tiri fòlò	mètèrè 626	mètèrè 161			201
Tiri filanan	mètèrè 592	mètèrè 212			128
Ntòsoni	mètèrè 1695	mètèrè 600			
Palaso	mètèrè 1360	mètèrè 1360			240
Karangaso	mètèrè 1240	mètèrè 816			402
Sanankòròtogola	mètèrè 816	mètèrè 816	mètèrè 278	mètèrè 500	114
Booro	mètèrè 916	mètèrè 800			77
Sosoro	mètèrè 732	mètèrè 410			30
Kòjalaninda					152
mumè	mètèrè 8477	mètèrè 5399	mètèrè 578	mètèrè 2300	1476

Danyèli Kulubali

Dugukolo nòn kumbèn baara ye
sini ngèsigi baara ye.

N'o ma kè,
dingèlatigè bè gèlèga
an den n'an mòdenw bolo.

Dugu yiriwa tònw ka san nata baaraw jateminèni

A delila k'a fô ko okutòburu kalo la, sani sannifeere kura ka daminè, dugu yiriwa tòn ka tònsigiba bë kè : san témènen ka wari donna da minnu fè, o bë nyèfò dugu mögò bée lajèlen ye.

Tònsigi kelen in sen fè, n'an tilala san témènen ka wari jatebò siraw nyèfòli la, san nata baaraw fana bë kofò : o waleya ninnu bëna tònò min lase dugu yiriwa tòn ma, ani u tè nyè musaka minnu kò, o bée bë jateminè ka pereperelatigè tònden bée ye.

O jateminè bë kè k'an sinsi san témènen waleyaw kan. O de b'a to an bë se ka jateminè kè san nata sòròw n'a musakaw kan.

O jateminè tirabu filè nin ge :

san nata sòròw	dòròmè	san nata musakaw	dòròmè
- salon kèsu kònò wari tò		- tòn baarakèlaw	
- dògòlabaara sara		nisòndiyalan	
kòori		sirafanaw	
tiga		balo	
nyò		kalan siratigèw	
- sannifeere kunnata		- minèn misèn sòngò	
kòori		- san juru sarata	
tiga		basikili	
nyò		kòori siri bòrèw	
- tònforo sòrò		BNDA ka juru	
- tòn nafa sòrò sira wèrèw		- balikukalan	
- bolomafaraw		gafew	
- minèn singataw sòrò		minèn misènw	
- dèmè kèlenw sara		- ponpe ni kòlònw labènni	
- dònò sara		- tòn minènw n'a sow labènni	
mumè.....		- niwakini di	
mumè.....		- nyènajè ni sarakaw	
mumè.....		- dunan fana	

San nata sòròw jate bè minè cogo di ?

1. sannifeere sòròw

O jate bè dòn k'a da nyinan sòròta hakè kan.
Sòròta hakè bè jate nin cogo in na :

$$\begin{array}{l} \text{nyinan kènè} \\ \text{sènènen} \end{array} \times \begin{array}{l} \text{salon taari} \\ \text{kelen sòrò} \end{array} = \begin{array}{l} \text{sòròta} \\ \text{hakè} \end{array}$$

Sòrò hakè dònni b'a to i bè dògòlabaara sara jate dòn. A bè kè nin cogo in na :

$$\begin{array}{l} \text{sòrò hakè} \\ (\text{kilo}) \end{array} \times \begin{array}{l} \text{tama} \\ \text{fila} \end{array} = \begin{array}{l} \text{dògòlabaara} \\ \text{sara} \end{array}$$

Salon kunnata kèmèna jate bò :

$$\begin{array}{l} \text{salon kòori kunnata X 100} \\ \text{salon sòrò kòori la} \end{array}$$

O bè kè sababu ye ka nyinan kunnata sòrò nin cogo in na :

$$\begin{array}{l} \text{nyinan} \\ \text{sòrò} \end{array} \times \begin{array}{l} \text{salon} \\ \text{kèmèna} \end{array} = \begin{array}{l} \text{nyinan} \\ \text{kunnata} \end{array}$$

Nyinan kunnata bè sòrò k'a sigiyòròma ni kilo kelen sòngò ye, walasa k'a wari kasabi dòn :

$$\begin{array}{l} \text{nyinan} \\ \text{kunnata} \end{array} \times \begin{array}{l} \text{kilo kelen} \\ \text{sòngò} \end{array} = \begin{array}{l} \text{nyinan} \\ \text{kun-} \\ \text{nata wari} \end{array}$$

2. sannifeere kunnataw

Kèmèna hakè min sòròla kunnata la salon kòori hakè kan, o bè kè ka nyinan kunnata jate bisigi.

3. sòrò na sira wérèw

I b'i sinsi salon kèsu kònò wari sòrò na sira wérèw kan, ka nyinan taw bisigi ka sòrò ka tirabu lafa.

San nata musakaw jate bè minè cogo di ?

I b'i sinsi salon musakaw kè siraw kan, ka nyinan taw bisigi ka sòrò ka tirabu lafa.

0 kò fè, tirabu mumè bè jateminè

San nata sòrò bè jate, ka san nata musakaw jate, ka tila k'u sanga nyögòn ma.

Ni musakaw ka ce ni sòrò ye :

I b'a nyini ka dò fara sòròdaw kan.
O bè nyini cogo di ?
I b'a nyini bolomafara yòrò la, walima kilo bilata, walima BNDA juru...

Walima ka dò bò musakaw la.
O bè kè musakaw kan, musaka minnu kèbaliya tè foyi tinyè tòn ka nyètaa la.

Ni musakaw bè kun sòrò la :

O la, i bè donda nyini wari tò la.
Donda dòw filè :
- sòrò yiriwali siraw,
- dònniya sinsili siraw,
- hadamadenya sinsili siraw.

Nin bète kò, wari tò bè bila banki la.

Kòlòsili

Dugu yiriwa tòn ka kan ka san danma dòw baara kétaw qaniya sigi walasa ka kuntilenna jòn jòn sòrò dugu yiriwali siratigèw la.

O la, san o san, baara kétaw bè dantigè.

futunyèela koro ko ka ngyi

Bana minnu bè sòrò ji fè

Ji bè se ka bana suguya caman lase an ma :

- dòw bè sòrò minni ji ani tobilikè ji fè,
- dòw bè sòrò ji nògò fè, min bè se an farikolo ma
- dòw bè sòrò an sigi yòrò lamini jiw fè : dala ji, kò ji ani ba ji.

bana minnu bè sòrò minni ji fè

tògòtògònин

sen faga bana

taamashyènw :

- banabagatò kònò b'a dimi ;
- a kònò bè boli, a ka banakòtaa ka ca (sinyè 15 tile kònò), a bo bè nògònògò ka joli k'a la.

Nin taamashyènw bè sòrò bana wèrew la. tògòtògònин banakisèw bè se ka ye ka dòn banabagatò bo lajèli la ni fèn bonyanan ye (mikòròsikòpu).

ntumuuw

O ntumuuw bè wele tubabukan na "ascaris"⁽¹⁾.

taamashyènw :

- banabagatò kònò b'a dimi, a bè sègèn ;
- a kònò bè boli, walima k'a ja ;
- ni bana mènna, ntumuuw bè ye a bo la ; n'a sògòsògora walima n'a fòonòna, dòw bè bò a da fè.

(1) I b'a kalan k'a fò : asikarisi

(2) I b'a kalan k'a fò : ankilostomu

Sen faga bana kisèw bè ba-sigi mögò kònò ka yaalayaala ka fasaw minè. O bana ka teli ka denmisènw minè.

taamashyènw :

- banabagatò fari bè gan ;
- a kò, a fasaw n'a kolo tuguundaw b'a dimi ;
- a bè fòonò, a kònò bè boli ;
- banabagatò fasaw bè magaya f'a tè se k'a senw n'a bolow lamaga.

bana yèlèma cogo :

O bana bè sòrò minni ji nògòli la banabagatò banakòtaa fè : banakisè mana kè duguma,

sanji b'u lase minni ji yòrò la. Mögò min b'o ji min, o fana bè bana.

mögò bè kisi bana minnu ma cogo di ?

I b'i yèrè tanga ntumuninw ni banakisèw minni ma ji fè :

- ka ji nògòlenw jènsènni bali ;
- ka banakòtaa kè sutara kònò ;
- ka ji nògòlen kè kòlòn kòròw kònò ;
- ka nyamaw kè nyògòn kan nyamadingè kònò ;
- ka ji sigi yòròw ladon ni kòlòn datuguli ye, walima ka ponpe kòlòn sen ;
- ka minni ji mara minèn jèlen kònò, ka dumuniw datugu, walasa k'u kisi dimögòw ka tinyèni ma.

bana minnu bè sòrò ji nògò fè an farikolo la

ntumuninw

O ntumuninw bè wele tubabukan na "ankylostome"⁽²⁾. O ntumuninw janya bè ta millimètèrè 8 ka se milimètèrè 18 ma. U bè bonya mögò nògò kònò, u fan bè bò banakòtaa fè, a bè se ka ye fèn bonyanan na.

taamashyènw :

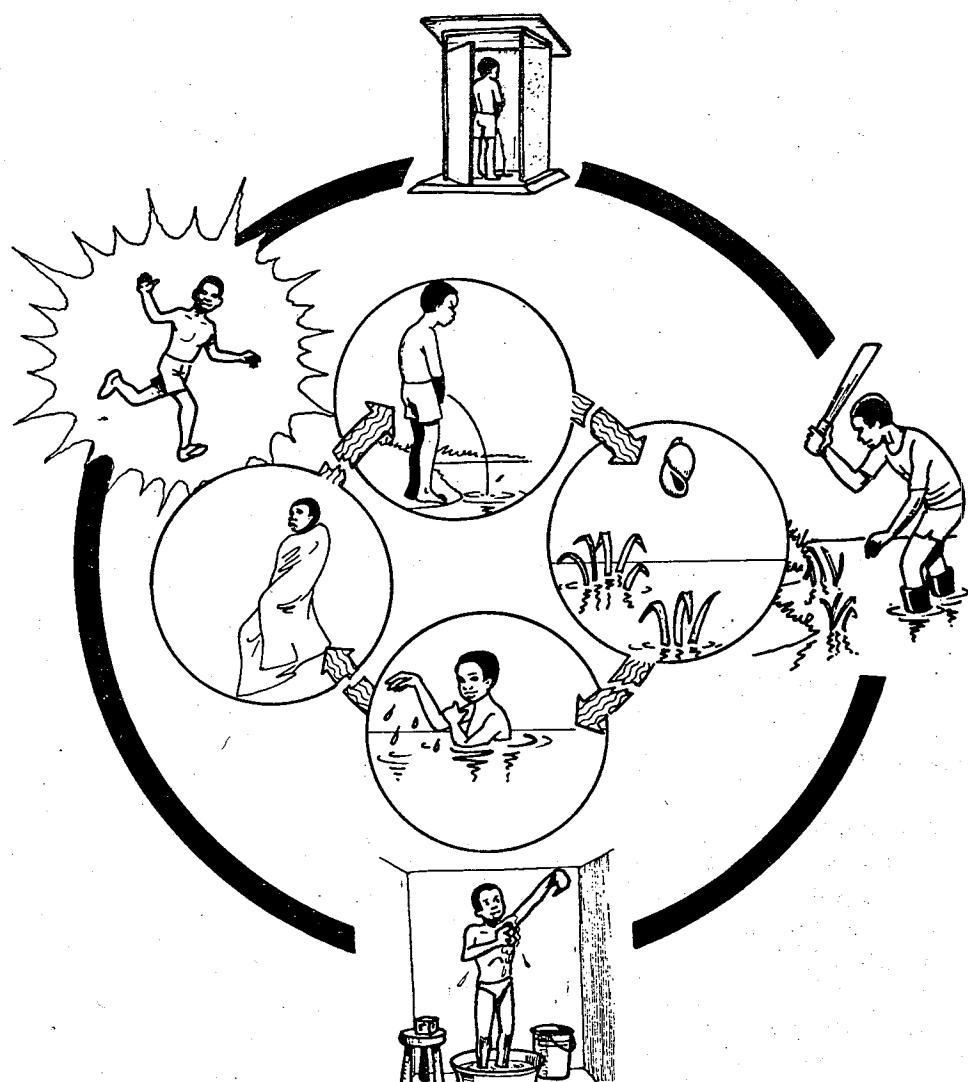
- banabagatò bè fasa, kòngò t'a minè, fòonò nege bè k'a la, a kònò bè boli ;
- tuma dòw la, a kònò b'a dimi ;
- n'i y'a nyefara kònòna lajè, o nyè yèlèmanen don.

bana yèlèma cogo :

Ni banabagatò ye banakòtaa kè dugu ma, banakisè bè don dugukolo la ka jiidi. Ni mògò kénèman sen tankolon taamana o yòrò la, banakisèw bè don a sen wolo fè : ji de bè kè sababu ye ka banakisèw jiidi, ani ka mògò sen wolo nyigin k'a magaya. Banakisèw donni bè nògoya a la.

an kisi cogo bana in ma :

- ka banakòtaaw bali ka jènsèn, ka sutara sen ;
- ka ji sigi yòrò dugukolo bali ka kè bògò ye, i n'a fò ka dali dilan ji daw la.
- ka samara don.

nkoroshyèn**nkoroshyèn**

O bana in bè sòrò ntumunin fitinin dò de fè, min tè se ka ye ni mikòròsikòpu tè. Banabagatò farikolo la, banakisèw bè sòrò nyègènèbara kònò. Banabagatò bè nyègènè bilen kè, joli bè bò o fè.

bana yèlèma cogo :

Ni banabagatò ye nyègènè kè ji kérè fè, banakisèw bè don ji la. Walasa u ka jiidi, banakisèw bè taa sigi fèn wèrèw kònò, n'o ye kaakofara ye. U bè bonya yen ka sòrò ka bò. U bè jènsèn ji la.

Ni mògò min kora o ji la, i wolo bè nyigin ka magaya, banakisèw bè don i farikolo la.

an kisi cogo bana in ma :

- ka adamaden banakòtaa bali ka jènsèn yòròw la, k'u kè sutara kònò ;
- ka fala ji ni dala ji la koli dabilà ;
- ka jidaw saniya, ka bin shyèn, min bè kaakofara lamarà.
- ka samara coronnen don.

bana minnu bè sòrò an sigi yòrò lamini jiù fè**sumaya**

O bana bè sòrò soso musoman de fè. Soso ka nyènamaya n'a ka jiidili bè ji de la ; o b'a fan da ji la, o fanw bè balo ji la, ka kè den misènw ye fo k'u kè soso baliku ye.

Soso in bè bana lase mògò ma cinni de fè : n'a ye banabagatò cin, a bè banakisè ta o joli la ; n'a ye mògò kénèman cin, a b'o banakisè bila o joli kònò, o banakisè bè caya fo ka mògò joli tinyè ; o de bè na ni sumaya ye.

Yaasa k'an kisi sumaya ma,

fo an ka ji nògò sigi yòrò bée geren, ka wuluwuluw datugu.

mara

Mara suguya in bè wele tubabukan na ko "onchocercose"⁽³⁾. O bana mana juguya, a bè se mògò nyè ma, k'o fiyen.

O ye bana ye, min ju bè fènnymamanin de la, min bè mògò cin ka banakisè bila a joli la. Bana bè juguya ni banabagatò cinnna ka caya.

(3) I bia kalan k'a fò : ônkoserikòsi

tulon te sebe sa

kòlòn ji

A bè fò ko mògò bë muru jè cè dò la,

ka na a ladi cè wèrè ma.

Ne ko o n'a ta o ta, cè bée b'i ba ka kèwale bolo dè.

Nin kèra terima fila ye. Sutun t'u fara, tile tun t'u fara. Kelen tun tògò ko "Muso-jugu-den", a terikè tun tògò ko "Muso-nyuman-den".

Don dò, terima fila ninnu de y'i labèn dugutaa dò kanma.

U taamana, ka taama, ka taama ; u ye dugu latèmè, ka dugu wèrè latèmè.

U minnogötoba de sera dugu sabanan na. Muso-jugu-den fòlò girinna ka se npogotigi dò ma kòlonda la. A ye npogotigi fo. O y'a laminè. A k'o ma k'o ka ji dò bò k'a di a ma, a k'i min. Npogotigi ko k'a t'o masorò. A y'a deli jurufilen na sa, ko a yèrè bë ji bò k'i min. Npogotigi ko k'o fana tè kë. O yòrò de la, Muso-jugu-den ye alaminè, ka taa i sémè jiri dò la k'a terikè makònò.

Muso-nyuman-den selen na kòlonda la, hali o ma kuma fòlò, npogotigi girinna ka juru jigin ji la, k'a labò, ka ji di a ma. Muso-nyuman-den y'i min, k'a terikè jolen wele, ko o ka na ji tò minè k'i min.

Muso-jugu-den bolo sera yòrò min jurufilen ma, o ni npogotigi ka jurufilen tufa a la, o bëe kèra kèwale keten ye !

Muso-nyuman-den ye npogotigi deli sa, ko a k'a kë Ala yèrè jaati kanma k'a to Muso-jugu-den k'i min. Npogotigi y'a jaabi ko :

- N terikè, ne tè aw fila si

dòn, n ma aw kelen si ye fòlò ni bi tè. Nka ni e kosòn tun tè, i terikè in tun t'a da tere jugu in biri ne ka juru la.

U minnen, taamabaga fila ninnu tèmèna u ka sira fè. U sera kungoba dò kònò, i tun tè fosi mankan mèn yòrò min kònò ni waraw kò.

Kònòna fili don, aa, cè bée b'i ba de bolo dè !

Muso-nyuman-den y'u to taama la k'i kòfilè. A ye waraba dò girintò ye ka da u kan. A ko a terikè ma ko :

- Cè, fèn b'an kò dè !

U ye boli da don. Waraba y'u gèn, k'u gèn, k'u gèn. Mògò dun sen diyara cogo o cogo, i bë minè boli dabilabali sen fè dè !

Waraba nana se Muso-nyuman-den ma k'o talon k'o bin. A y'o kasa minè ka tèmè o la, k'a da don Muso-jugu-den nò fè.

O kòni sera k'i pan ka jiri dò bolo minè. Waraba y'i da a kòrò.. U ye tile tò mumè kë ten.

Waati dò de sera sa, Muso-nyuman-den ka kirin bòra a kun na. O wulila k'i sènsè wula kònò k'a terikè nyini. Kabini Muso-nyuman-den bilara kènè kan waraba nyékòrò dòròn, waraba y'i kun kòròta ka Muso-jugu-den lajè. A y'a kun firifiri

mònè bolo, ka wuli ka don tu kònò, a ma bò belen.

Waati jan tèmènen, Muso-jugu-den hakili latigéra. A ji-ginna k'i kanto a terikè ma ko : - N teri, ne bë taama tò to e bolo. Ne bë segin so ka taa a fò n ba ye ko a ka nyuman dònnin kë fòlò.

Kabi o don o, kuma dònnaw y'a bila ntalen na ko "Muso-nyuman-den ni Muso-jugu-den bë taama de daminè nyögòn fè, nka u t'a laban nyögòn fè".

Dawidi Tumani Yalamu Sidibe

